

МУРО ДЕНЕ ШҰМ ЫРА

Поэт А. Селинлан — 50 ий

Аўм аламын — Пёртанур.
Нуржо тұыртқо, айбат.
Занет серже огеш үр.
Шешо аўд ташла гынат.
Пёртшб шўдб антле лач.
Кажыжов аоча йўмак.
Кажынын ожа йымач
Каче шоклана чован,—

лудына ме А. Селинны не почеламутыштыко. Отыныкылык поэт Помар кыдалаш школ деч вара шочмо алаштымен клубым аўыллатен. Салтак кышын шере-кочыным танлен пёртылнек, «Волжская правда» газетыште, Медведевысе территорияльно-производственный управленийыште ВЛКСМ обком инструкторлан тырша, 1962—1967 ийлаште А. Селин — Н. К. Крупская лўмаш Марий государственнй пединститутын студентше. Институт деч вара «Марий коммуна» газет редакцийыште, Марий книга издательствыште атыр жап пашам ыштен. Кызыт тудо Марий АССР Писатель ушем правлений председателыым заместительже.

Сыпнымутлан тудо Помарыште тунамнын годемек кумыллагын. Тыштыме, очынк, Семен Вишневскийын кытанашле уло. «Поэт дене тунамсе аашпиймашым интужанат ом мондо. Почеламутым мастарын йонгалтарымыже, чолган таравылмыже, кумыл нблтын калын дене мутланыммыже кызытат пылышыштем йонга, шинчамлан коеш. Лач тунам марий мутын сымыстарыше анякын кышыштем первэй гана тыга раш шинным. Тиддеч вара шкенат возаш кумыллагымы», — шарнен каласкала Александр Васильевич.

Семен Вишневский деч вара, А. Селиннын йол ўнбак шогалне жапыштыжыке «ўлешан ой-канашым В. Колумб поро суксо семын эртак жапыштыме лўан шоген. Теве, мутлак, кузе аклен тунам тўнгалтыш пашажым поэти: «А. Селиннын творчествыме эре нынылге, шыма, чон гыч лекше йўкшб дене айыртенелтеш, мань-

на ыле. Тиде ганат авторын айырым корныккан чын ۇлымным ۇжына. Теве тыгай почеламут-алак вокла гыч куштылго мыскаран — «Черланекан». Моткоч черланен лирический герой, комедийым онча гынат, ок ааштыл, аранат полшем ок керт — тўлынга да тўлынга. Родо-тукыммышт каньоне тудлен эмалташ тўрлб семын айым пуат. А теве пытартыш:

Пуа канашым алаканем акам:
«Кашаш тўгоне каш таныз тўрыш».
— Йбратыме шинчашке ончалам,
Вет канде, таныз гай
шинчане тудын.

Чын, тыштат каныяр ашын уло. Мутлак, кумыл деч нылымше корным тыга тўрлеш лнш ыле:

— Йбратыме шинчашке ончалам,
Вет кушто канде таныз
коеш тўрыс! —

Рифмат тунам шотлап толшырак лнш ыле: — моткоч чын рашымда В. Колумб. Кеч талантан мут мастар тунам шокжат автор деч нок нйлан гына кугурак улмаш,

но рецензийыштыкка ниним шылтама,
чыла ситыдымашым тўмак луткеш.

1968-ше кыйште савыкталт лекше «Эр-
дене вашпыймаша кыгаштыне А. Селин
ткде почеламутым лан Копумб темлыне
семином тўраен.

Лисын лўшнен-мўгырен эртыше студент
патыт, шўм-чоным таравтыше наныл йў-
ратынам, рвезылык сынак сбрал марий
пўртўс да молат самырык поэтым чонным
сымыктарат. «Поэзий — калынын шўм-чон-
жон. Тыге лўмден ыле жн кыгашым мар-
ва профессор В. В. Горбунов. Чыннымак,
поэтын возымаштыне шончо йылмын
поянлыше, тудын юзо айна, калыкын
уш-ахыл погыжо, культурыжо утларак рё-
шешын волгалтеш. А. Селинын «Эрдене
вашпыймаша кыгашым кыдышкым неллек,
ушем дене, М. Казанов манмыла, кбэ-
тын поянлыкшымак рашемдеш локым.

Кыгаш пурышо почеламут-алак авторын
тўнамсе кыш карнык дене чан кылдап-
тыныт. Тудын поэзийыштыке грандан-
ственность, шончо куданым чон пытен
йоратыне кумыл савалт лентеш.

Пеш мўндыриб элам шўйналтын,
Ола ден эл тўкен-тўжем.
А мый улам лач жн чўчалтыш,
Но эл лўмеш йўлем, клям.

«Шенным кымше почеламутемиш шым-
ше классыште тўнамнем годым возымшым,
иннынарым «Волжская правда» газете-
шат савыктеныт, но эн ончым печатлалтше
произведеннелан мый шкенже «Юл вок-
тене ола» почеламутым шотлама, — па-
лемда поэт. А. Селинын творчествыштыне
жн ондай ойыртемыш уныма. Тудо танас-
тарынам да эпиктет-алакым аныклен ну-
чылтеш, мутым арам ок кышмылт, шонм-
машым ок пўтыркеле. Теве, мутлан, самы-
ран годым йоратынам нерген чыланат
серат, но Селинын возымныко поснак
кумылым тарвата. Поэтын лекческый
геройно йоратыне ўдырын пналжым
шкенжын чон орлыкшо ден кўш шында:

Нангасем букетым,
Тыйым вашликем.
Ом кучал кидетым,
Вўйым савалам.
Онкуда те кохтым
нйыым ўмбакем.
Кок саваным колым,
Боктемде эртем.

Арамланем огыл «Тыйым вашликем да...»
почеламут молоденышын жн йоратыне му-
рышыно савыркен.

«Тўра кочывалым» маналтеш поэтын
кочышшо кыгаше. Тудын содернанийже
атырлен полнрак. Сборникыште алыке
рвезе Емельянын образшылен шуко верым
ойырымо. Ты кыгаште поэтын шкенжым

кыш карнынат утларак рашемеш. Са-
мырык пагытше, сар ден вараса неле жеп
нерген тудо лудшо-алаккан чон почын
каласкала:

Лач тўнам, латж нашем годым,
Семымашлан энч нй эртынем,
Самырым нзымже сплав гыч кыдыш.
Ткде кече — первый танлымем...

Ылым кеч йоча, ко шерын-кочым
Шуырак мый ўжык шўтгешам:
Ончык поганем кочкеш урасчым.
Да вара пасум тирмаленем.

Поснак ойыртеманалтеш «Пасу капкан»
поэма. Самырык мурзо тўнамсе сар ден
вара уш аням толшо у кышлан, алым,
калынын чалло семымашыккан куанен
ойла. Тудо пашене айдемын, ял калыкын
чон моторлыкшым мотка, эртыше шучко
войнам карта. Тидын нерген марий поэзий-
ыште атыр произведений сералтын, кре-
далмаш пагытын ойыртемышын тўг шотыш-
то фронтовик-алак шке ончыктан шогеныт.
Сандене «Пасу капкан» авторжо ончыкшо
нелылык да ответственность утларак ку-
геныныт. А. Селин тўнамсе пагытын мор-
кон палыме ойыртемышын сўретла. Сараш
пелашыным йомдырыше самырын тулык
ватын чон тургыжланымашым, тудын кочо
пўрымашыным, ойгыным сўретла, марий
алын калышыше нерген уто мут ден пос-
на ушеш нодшым каласкала:

Йбсб пеш, но кычвал шумек,
Муро дене шўм-чонет ыра.
Балалайкым ўдыранаш нелчече,
Ўдыркенек тўмырым кыра.

Поэтын кажне мутшо чонышкан шыга.
Юмгунемже почеламут карнышко тыгай
кучыдымо ойсавыртышым тушкелат... Лач
тўткын, уш шыклен лудмекке вела, тудын
чан ашыым шкенат да поэтын мастерлык-
шылан куанет. Теве, мутлан, кузе сўрат-
лыме Семымашым пайремлыше эл ка-
лынын:

Иктым ўдыр годсо амыр туыр,
Весе кече годсыжма коштеш.
У аыдал, у туыр, кымышт кудыр,
У тасма, у шовыр.
У аротез,

Пытартыш ой кочо шинчавўд йбре ка-
ласыме, очакж. Тудо сарын лўдымш
сыноным, шучко кышаным нинюгай вес
шомак ден жон рашемда.

Авторын поэтический мастерлыкше
кблнб дене пырля кыш умылмашынат
атырлен лентыдемеш да келгемеш. Ты
пагытыко творчествыштыке интернацио-
нализм кумыл палынок аянгеш.

А. Селинын пытартыш жапысе «Лупс
алла» да «Эксерйол» кыгаше-алак утларан

көлгө шонымашан уялат, заматкакт атыр-
лан кундагын, Шочмо эл, коммунист пар-
тий, Ленин нерген почеламут-алан куту
верым калат. Автор шкенжым эл ончылно
нурмаш парыманлан шотла да «Тылат,
элем почеламутыштыжо тыге токатла:

Пуэн он керт пөлөвмн кнанаште,
Но тиде, шочмо эл, лнэш, товат:
Яд-кече сыне кыш чогымаште
Пуэн мый пүтын кышан тылат.

Поэтын тематикыжо моткоч түрлө да
кунда тынат, эн шукыжым тудо Помер
кундажым, шочмо Пёртанур кыжым мот-
кен сера. Тидын нерген Волжский райо-
нешек шочын кушшо филологий наука
кандидат З. Учага моткоч чын пелемдас:
«Сылнымут шудмырно дене поэт чыла
квалташ тырш, чыла, мо шочмо зер-шор
дене кылдалтын, мо тудын түзета, уланда,
чепшым нёлта». Марий шымлызын поэтын
вс творческий ойыртэмжым ончыктышо
ойнот пэш чын: «Мутшо шагал. А шоны-
маш келгытше ансаш лнйдыме, Селнын
йылме куатше — мутын акшым палымаште.
Пүтыркелаш он йорате. Тынатла, четке
йылме — тун ойыртэмж».

Поэтын творчествыжо ик шорынан ошыл.
Мыланна тудо нусарыше да прозакан сө-
мнат палыме, адакшым сомарык анте-
ратор-алакым куштымаштет надмырно кн-
жак ошыл: куным туналтыш мурпашаштым
енлен сера, уло-сылым тунвак лукташ.

Вашке верысе издательствыште тудын
патартыш жапысе произведенийже-алак
рушла савыкталт локтыт. А. Селнын до-
зымыжым А. Смолников, Г. Пегирев, А. Ка-
заков, Г. Калинин, А. Мосунов, В. Панов
нусареныт. «Дальние версты» сборник
сылнымут мастарын анзымше кннгаже
лнэш.

Поэт шкенжым муро семже дене кыш-
шын йогынышныжо, элын куатле йуныш-
ныжо келшен ушна гын, тудо — пнлап
айдеме. А Селин тидын нерген моткоч
чын каласен:

Мый пудешт сүргелаше гай шомалым
Пуртен ошыл.
Но чыла мурем
Шым-чон шоныма гын шудыраным.
Эл шоныме тулеш
Мрен.

А. ВАСИННИН,
филологий наука кандидат

Ончыко. - 1987. - № 2.